

אמנות סביבתית – נחלת העבר או החזון העתידי?

אדריכל נוף ליאור לווינגר

המוזיאון הסקוטי הלאומי לאמנות מודרנית באדניבורו, סקוטלנד.

אנדי גולדסוורטי (1956-) הוא פסל בריטי, צלם ואמן שמאד "מחובר" לטבע. החומרים שלו כוללים לרוב פרחים ססגוניים, עלים, בוך, אצטרובלים, שלג, ענפים, קוצים ואבן.

הרבה מאד מעבודתיו אייקוניות ותועדו בצילום. בנימה אישית אתוודה שלא ממש הבנתי את עבודתו ולא התחברתי לאמן, עד שראיתי את סרטו "נחלים וגאות" בבימויו של תומאס רידלשיימר (2001). יצירות להן התחברתי במיוחד כוללות את הקיר שלו בפארק הפסלים בסטורמקינג, ניו יורק, וקיר האבן באוניברסיטת סטנפורד. הקיר המתפתל בסטנפורד באורך כ-100 מטר, בנוי מ-128 טון של אבן חול שנאסף מ"חצר גרוטאות" של האוניברסיטה. אבנים מהבניינים ההסטוריים בקמפוס שנהרסו ברעידות האדמה של 1908 ו-1989. "הרעיון שאבן שפעם היתה בבניין תחזור לקרקע ואל תוך האדמה ממנה היא באה מרתקת אותי... בחרתי לקרוא ליצירה בשם נהר בגלל הזרימה והדינמיות שלה" אמר גולדסוורטי בראיון לפני חמש שנים.

הקיר ממוקם בחורש של אלונים בסמוך למוזיאון ואחת החוויות המיוחדות מביקור במקום היא ההתבוננות באינטראקציה שבין המבקרים, הקיר והחורשה.

מיה לין (1959-), שמכנה את עצמה פסלת ו"אמנית נוף" זכתה ב-1981 (בגיל 21) בתחרות פתוחה לתכנון אתר הזכרון למלחמת וייטנאם

יצירת המופת של סמיטסון היא "ספירל ג'טי". יצירה שנבנתה מבוץ, קריסטלים של מלח, אבני בזלת, אדמה ומים בחוף הצפוני של אגם מלח גדול במדינת יוטה. סמיטסון בחר את האתר הספציפי בגלל הצבע האדום העז של המים, תוצר של בקטריה ואצות החסינים לאחוזי המליחות הגבוהים של האגם.

אורכה של היצירה כ-460 מטר, רוחבה כ-15 מטר והיא נבנתה במשך שישה ימים בלבד באפריל 1970. ספירל ג'טי נבנתה בשנה שחונה במיוחד והיא נראית רק כאשר האגם בשפל. מספר שנים לאחר שנבנתה, עלה מפלס האגם והיצירה "נעלמה" ליותר משלושה עשורים עד שנחשפה מחדש בשנת 2004 בעקבות שפל. בשנת 2010, עם עליית מפלס האגם, היא נעלמה שוב.

אדריכל הנוף האמריקאי צ'ארלס ג'נקס (1939-), תיאורטיקן, איש אקדמיה ומעצב שלמד בהרווארד (ספרות אנגלית ואדריכלות), ובלונדון (הסטוריה של אדריכלות) התגלה ב-1988 בזכות עבודתו "הגן להתבוננות קוסמית" שהוקדש לאשתו. מטרת הגן היתה "לחגוג טבע" אך בנוסף למרכיבים טבעיים הוא שילב גם אלמנטים מהמדעים המודרניים. ברבות השנים הפך ג'נקס לדמות מובילה באדריכלות הנוף בבריטניה. הוא מוכר בעיקר בזכות הפיסול המרהיב שלו בטופוגרפיה. מקורות ההשראה שלו הם פרקטלים, גנטיקה, תאוריית הכאוס, גלים וסוליתוניים. יצירת מופת נוספת שלו היא

עוד מימי הביניים, לאדם היתה השפעה משמעותית על סביבתו, דרך יצירת כלי העבודה שלו מאבן, ציורי המערות, מגליתים ומעגלי האבן אשר היוו למעשה חיפוש אחר מדיום באמצעותו יוכל להתחבר אל כוחות הטבע. מאז אמנים, אדריכלים ומעצבים הושפעו מאד מהתמונות, הצבעים, הטקסטורות, המבניות, והמערכות הטבעיות שהקיפו אותם.

לאורך ההסטוריה, בתקופות סוערות שאופיינו בשינויים חברתיים ותרבותיים דוגמת יוון ההלניסטית, יפן של ימי הביניים ואירופה של תקופת המהפכות הפוליטיות והתעשייתית, סוגים וזרמים חדשים של אמנות התפתחו בכדי לתבטאו למערכת היחסים הדינמית ומשתנה בין הטבע והאדם.

במהלך המחאות החברתיות של שנות ה-60, קבוצות אמנים מארה"ב ומאירופה בחנו שוב ושוב כיצד ניתן להתגבר על המגבלות של הציור והחלו בסדרת ניסויים חדשים ומהפכניים שנותנים מענה "ראוי" לסביבת האדם והאיכויות האקולוגיות שבו. במקום לצייר את הנוף, בחרו האמנים "לעבוד" עם האתר והאדמה בין אם בעיצוב טופוגרפיה, צילום ותיעוד תהליכים טבעיים, פיסול באלמנטים טבעיים ועוד.

אמן הסביבה המנוח רוברט סמיטסון (1973-1938) התחיל את הקריירה שלו כצייר אומן העוסק בקולאז' ופופ ארט, והוא פרץ לתודעה הציבורית ב-1964 כאמן מינימליסטי.

מימין למעלה: הגן להתבוננות קוסמית - קונטרסט יפהפה בין יד האומן והחורש בגבול הפרייקט, צ'ארלס ג'נקס. מימין למטה: קווי הגובה לים המלח - פרויקט קלאסי המגשר בין עולם העיצוב ועולם הטבע, שלמה ארוסון. למעלה: "נהר האבן", סטנפורד - "...הרעיון שאבן שפעם היתה בבניין תחזור לקרקע ואל תוך האדמה ממנה היא באה מרתקת אותי..." אנדי גולדסוורטי

התחממות גלובלית, הכחדת מינים והמגוון הביולוגי, בריאות הציבור וכו'.

ניתן לראות בבירור קריסה של הזרמים השונים במקצוע והתכנסות של הנושאים המרכזיים: עיצוב, סביבה וחברה לידי מקשה אחת. למעשה, כל משרדי אדריכלות הנוף המובילים היום בעולם מתמקדים בעשייה רב-מימדית המתייחסת לשלושת הרבדים הנ"ל.

בהיבט של פיתוח, הרי שהנוף והמרחב הציבורי בערים ובסמוך להן נמצא תחת לחצים ואיומים תמידיים עקב תהליך האורבניזציה המואץ. מתכננים, אדריכלים ואדריכלי הנוף מתבקשים ע"י לקוחותיהם להיכנס לאזורים של חורש קיים, מטעים, שטחים חקלאיים, דיגונת חול, נחלים, וכו' ולהציע פתרונות עיצוביים מרשימים מחד וכאלו ש"מכבדים" את הנוף מאידך.

הדילמות הרגילות עולות: אינטנסיבי או אקסטנסיבי? פארק עירוני או טבע עירוני? שימור או עיצוב? חומרים טבעיים או תעשייתיים?

על פניו, יופיו הכובש, נוכחותו העיצובית המרשימה, טביעת רגלו המעודנת ויכולותיו הייחודיות לחבר אותנו עם טבע ומקום הפוכות את העיצוב הסביבתי למדיום המושלם לאדריכלי נוף.

אם כן, נשאלת השאלה: למה האמנות הסביבתית ירדה מהבמה כה מהר?

האם היא נחלת העבר? או העתיד המתבקש? התשובה בידינו.